

Валентина Соболь

ДЕЯТЕЛЬ ДВУХ ВЕЛИКИХ ТРАДИЦИЙ. СКОРИНА И УКРАИНА

В статье основное внимание сосредоточено на теме «Скорина и Украина» во всем ее разнообразии (биографической, издательской, полиграфической, академической, библиографической). Исследуется влияние деятельности Скорины на культурное и научное развитие Украины в XVI веке. В частности, отмечается, что книги ученого-подвижника Францишека Скорины положительно повлияли на творческую деятельность таких авторов, как Иван Вышенский, Лука Тарнополь и др.

Ключевые слова: Францишек Скорина, Украина, пограничная сфера, история печати, Венеция, публикации Скорины.

Valentya Sobol

ACTIVIST OF TWO BIG TRADITIONS. SKARYNA AND UKRAINE

Scholarly research of Francysk Skaryna legacy has been initiated by J. V. Bacmeijster in 1776 and V. S. Sopikow in 1813. Further research conducted in the 20th century by Alexander Bilecki, Pavel Popov, Yaroslav Isayevich, U. Anichenko and contemporary studies of Halyna Kovalchuk, Alexandr Nauvov, Mariola Walczak-Mikolajczak and others demonstrate how important were Skaryna's activities on the border of two big traditions. In this context it's worth to focus on a topic «Skaryna and Ukraine» in all its depth: biographical, publishing, polygraphic, academic, bibliographical. Ukrainian episode in Skaryna's life and his birth town of Polotsk is related to the cult of Saint Euphrosyne of Polotsk who established the first female monastery and is considered a patron of female monasticism of Rus.

Polygraphic context of Skaryna's activities is tied to Western Europe. Upon the receipt of a doctorate in medicine at the University of Padua he visited Venice - one of the most prominent centers of printing and publishing including Slavic, Greek and Hebrew texts where he also mastered modern printing techniques. In Prague Skaryna used two color printing technique to publish The Song of Songs and print the title page of Biblia Ruska. In Vilnius two color printing technique has been applied to print five chapters of the Bible and just one title page of Psalter.

Skaryna's activities played a major role in cultural and scientific progress of Ukraine in the 16th century: books that were published in Prague and Vilnius have become a benchmark for publishing and inspired Ukrainian authors of manuscripts such as Ivan Vyshenskyi, Luka of Tarnopol, Dmytro Zinkov and others. Yaroslav Isayevich proved that Skaryna maintained close contacts with Ukrainian cultural reformers and even attempted to establish a printing house in Western Ukraine. A unique copy of Skaryna's Biblia Ruska was found in the Kyiv-Pechersk Lavra book collection (currently in the National Library of Russia in St. Petersburg). Some other Skaryna's works are kept in manuscript collection of Lviv Library and hetman Ivan Samoylovych.

Key words: Francysk Skaryna, Ukraine, borderland, history of printing, Venice, Skaryna's publications.

УДК 821.161.2'09:82-92

Наталія Чаура

ХУДОЖНЯ ТРАНСГРЕСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «БЕРЕЗІЛЬ»

У статті досліджується художня трансгресія української свідомості. Визначаються вектори трансгресивності на прикладі поезій, надрукованих у № 1–6 за 2005 та 2016 рр. часопису «Березіль». Естетичний, інтернаціональний та інтроспективний напрями трансгресивності визначають траєкторію подальшого розвитку держави в майбутньому крізь світогляд нації, для якої пам'ять про минуле є важливою частиною усвідомлення себе у світі.

У роботі характеризуються поняття художньої трансгресії та відображення її крізь призму українського світогляду, досліджуються міфопоетичні аспекти топосу дому. Проаналізовано

явище перетину кордону, доведено, що дім виступає одним із центральних ментальних символів, означає захист, обжитий світ, рідну хату, постає символом гармонійного простору.

Ключові слова: трансгресія, літературно-художній часопис, українська свідомість, топос дому.

У період складних трансформаційних процесів, пов'язаних із переходом до відкритого інформаційного суспільства, особливе місце посідають літературно-художні часописи. Їх головне завдання полягає у висвітленні літературного процесу в Україні та за її межами, ознайомленні читачів із новими творчими доробками митців слова, котрі розкривають проблеми формування національної ідентичності та самоусвідомлення, що актуалізуються в тісному зв'язку з глобалізаційними тенденціями. Зважаючи на асиміляційні процеси, колоніальний статус українських земель, непрості етапи становлення України як держави, набуває поширення увага письменників до відображення українського світогляду, який характеризується драматичними і трагічними візіями.

Питання трансгресії в художній творчості цікавило А. Бойчук, З. Ігіну, В. Личковаха, Ю. Лотмана, О. Сливинського, А. Цепеннікову та теоретиків постмодернізму Ж. Батая, М. Бланшо, М. Фуко, Ж. Дельоза. Трансгресія є відступом від правил, подоланням неподоланої межі, спробою виходу у сферу неможливого. «Вона доводить межу до межі її буття; вона пробуджує в ній свідомість неминучого зникнення, необхідність знайти себе в тому, що виключається нею (точніше кажучи, вона уперше змушує себе визнати це), із необхідності випробування своєї позитивної істини в русі самовтрати» [16, 319]. Ю. Лотман цілком доречно стверджував, що «в трансгресії осягається той дух стрибка, той «простір непередбачуваного, що потрібен будь-якому розвитку навіть у його циклічній формі» [6, 203]. Крім того, В. Личковах наголошує на багатовекторності трансгресії. Перші два вектори пов'язані з подоланням щоденної свідомості та самосвідомості митця, інтернаціональний базується на єдності думки і почуттів, логіки та інтуїції й відображається в емоційно-образному мисленні письменника, інтроспективний набуває статусу відкритої нової естетичної чи віртуальної реальності.

Трансгресивна література описує різні змінені стани свідомості, жорстке ламання героями норм і стереотипів суспільства, порушення соціальних табу. Герої впадають у граничну рефлексію, піддають свою свідомість наймовірним досвідам і здійснюють навмисно нелогічні вчинки. Таким чином, окреслюються й потім ламаються, стираються існуючі кордони між дозволеним і забороненим, реальністю і божевіллям, поганим і хорошим [17].

Своєрідною моделлю творчої діяльності завжди було мистецтво слова, в якому

поєднуються евристичні та естетичні засади, емоційність стає його матеріалом, а безпосередній творчий процес сприймається як вища радість освоєння світу й духовного самовираження. Митець показує новий, автономний світ, що ґрунтується на трансгресивних механізмах.

Таким чином, **мета нашого дослідження** — розкрити художню трансгресію української свідомості на сторінках часопису «Березіль». Для досягнення мети слід виконати низку завдань: охарактеризувати поняття художньої трансгресії та відображення її крізь призму українського світогляду; проаналізувати явище перетину кордону, що відображається у поетичних творах часопису «Березіль», розміщених у № 1–6 за 2005 та 2016 рр.

Сучасні журнали репрезентують основні етапи літературного процесу та віддзеркалюють загальні тенденції розвитку мистецтва слова. Їм належить важлива комунікативна роль між явищами життя, що відображені у творчості письменників, та їх рецепцією [4, 37].

Як зазначає Я. Поліщук, саме нестабільність призводить до зростання творчої активності суспільства. Неодноразово підкреслювалося, що розквіт літературної творчості відбувався на тлі війни, революцій та повстань, «злидених побутових умов та занепаду суспільних інституцій» [11, 76]. «Тільки в 2000-х роках суспільство, значними зусиллями й коштом великих ілюзій та жертв, домагається реальної демократії та незалежності» [11, 77]. Тому письменники репрезентують різні погляди та настрої, що панують в українському суспільстві.

Сучасна літературна періодика у своєму контенті відображає важливі дискусії щодо майбутнього України, її самовизначення, шляхів та перспектив розвитку держави. Тут вербалізуються націєтворчі проекти формування суспільної свідомості, сприяння суспільної консолідації. Читачі крізь власне сприйняття мають змогу усвідомлювати та аналізувати ціннісний статус літературної творчості в сьогоденні. Питання відображення української свідомості в публіцистиці розглядається в працях В. Здоровеги, Д. Прилюка, Ю. Лазебника, А. Москаленка, І. Михайлина тощо.

«Березіль» — щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний журнал Національної спілки письменників України, що виходить у Харкові з січня 1956 р. Це чи не єдиний україномовний літературний часопис цього регіону. У журналі представлено розвиток сучасної української літератури й окреслюються виразні тенденції в галузі літературної критики, популяризуються

культурно-мистецькі здобутки. Тут письменники вільно висловлюють думки про стан культури та мистецтва, розглядаючи літературу як автономний соціокультурний простір. Поруч із традиційною літературою презентуються культові явища нової літератури, формуючи різноманітні погляди, ідеї, теорії в одне ціле з метою подолання суперечностей, і надаються можливості різнопланового сприймання сучасного світу в системі художньої творчості. Головний редактор В. Науменко стверджує, що часопис сформований «характером часу і характером регіону» [4]. Він містить всі чотири способи оцінювання художнього твору: психологічний, естетичний, науково-професійний, маркетинговий. Науково-професійна оцінка здійснюється в контексті постреалістичної поетики та постколоніального мислення. Однак найбільшого поширення набуває естетичне оцінювання.

Журнал «Березіль» прагне репрезентувати картину сьогоденного літературно-мистецького життя. Він є одним із часописів, що змогли втриматися на ринку літературних медіа, зберегти загальну концепцію та аудиторію.

Перші шість номерів «Березоля» за 2005 р. ознаменувалися обговоренням наслідків Помаранчевої революції, складними виборами Президента України, сумнівами щодо суверенного статусу країни. Внаслідок цього редакція започатковує в часопису незалежну підрубрику «Хроніка» з метою допомогти читачам осмислити і сприйняти навколишню дійсність, пов'язану зі спробами досягти різних векторів свободи. Оскільки події викладено у формі літературного щоденника, то автор має змогу коментувати зображене, показуючи таким чином власне бачення ситуації та її наслідки. У № 1–2 описуються події грудня 2004 р., де Ірина Мироненко сумнівається у безхмарному майбутньому співіснуванні українського народу з найближчими сусідами. Авторка звертається до слів пророка Наума, який віщує війну, пов'язану з втратою кордонів, незначну участь правлячої верхівки у житті народу та повну розруху частини території. На протигагу вищезазначеному, як показує «Хроніка» грудня 2004 р., кожен представник правлячої верхівки наголошує саме на цілісності України та культурній єдності. Держава стоїть на межі двох систем соціокультурних детермінант, рухається до нового рівня культури. Звичні традиції, життєві стандарти та стереотипи починають втрачати свою вагу на користь новим, протилежним і вільнішим ціннісним орієнтирам.

У 2016 р. політична ситуація в Україні ускладнилась. Війна на Донбасі, анексія Криму та безліч інших суспільно-політичних утисків змусили митців слова активізуватись на сторінках періодичних видань. Їх рядки стали жорсткішими, красномовнішими та більш викривальними. Простежуються переживання письменників

за незалежність та свободу держави. Аналізуючи номери журналу за 2005 та 2016 рр., варто звернути увагу на трансгресію світоглядних концепцій нації:

1) у сприйнятті українцями держави зростає психічна напруга між бажаним станом рідного краю та його незадовільною сучасністю;

2) люди почали обдумувати особистісні або соціальні дії, які призведуть до альтернативних змін майбуття країни;

3) оцінка ймовірних успіхів і невдач прогнозованих змін та можливі негативні впливи на світоглядні категорії;

4) досягнення нового стану, зміна концептуальних уявлень.

Літературні тексти, надруковані в журналі «Березіль», містять усі вектори трансгресивності. Спираючись на класифікацію В. Личковаха, розглянемо кожен з них окремо крізь призму поезії аналізованого часопису. Поєднавши два перших вектори, які пов'язані зі свідомістю та самосвідомістю письменника, доречно говорити про такі напрями.

1. Естетичний напрям трансгресії, що досягається Дмитром Павличком у поезії «Прощай, моє дівчатко із Майдану ...» (№ 1–3 за 2016 р.), де ліричний герой готовий до титанічної праці заради кращого життя всієї нації. Він «перетинає межу» мирного життя і свідомо йде на оборону окупованих територій. У цьому сенсі будь-яке подвижництво сприймається як героїзм і має трансгресивний характер: «Прощай, моє дівчатко із Майдану, // Я їду на Донбас, їду на війну» [10, 6]; «Не плач, кохана, я не їду вмирати, — // Обороняти їду життя твоє» [10, 6]; «Там Україна жде мене знедавна, // Та не ревнуй — вона також твоя ...» [10, 6].

Прагнення до свободи виступає аксіологічною умовою національної ідентичності та набуває нових моделей, що протистоять знищенню внутрішньої свободи людини. Через бінарні опозиції свобода/рабство, воля/неволя розкривається парадигма прагнення до незалежності. Доречно звернути увагу на протиставлення дому (безпечного, мирного простору) антидому (чужа, ворожа територія). Автор рядків навмисне зіставляє ці два біноми, наголошуючи, що розділяє їх лише кордон, який з легкістю можна перетнути.

Поезія «Вийди, матінко, вийди» несе в собі інформацію про зламану долю хлопця-героя, захисника рідного краю. Трансгресивність простору ґрунтується на подоланні щоденної свідомості, що знаходиться на переході від мирного життя до сучасних реалій на окупованій території: «Сонце, матінко, сонце // Чорне, мов око ворона, // Дим по садах волочиться, // За полем гуде війна» [8, 7]. Архетипний образ дому втрачає свою основну функцію захисту, натомість експлікує відчуття тривоги та смерті [1, 104].

У рядках «Душі» ліричний герой звертається до внутрішнього «Я», яке дає право на вибір: «онірично жити» в рідному домі, так як мріяли, чи зробити щось у реальній дійсності. Він уже інакше дивиться на світ і на своє місце в ньому. Нова ідея життя виступає надзавданням й одкровенням, які потрібно вербалізувати й донести до інших: «Ти жити хочеш в кожному сторіччі, // Вогню не маючи на два віки; // Помри спокійно, лігши навзаки, — // Або вернись до свого карабіна, // Туди, де кров'ю сходить Україна!» [8, 10].

Роман Скиба в № 3–4 за 2005 р. показує духовну єдність чуттєвого і раціонального, наголошуючи таким чином, на перших двох векторах трансгресії. Ліричний герой на фізичному рівні відчуває стирання меж між земним та небесним, стверджуючи, що «Просто сталась накладка» [12, 154]. Проте надію не втрачено, адже гармонію буде досягнуто, коли відбудеться повний перехід до оновленого світу: «То глухі ми до неба, то небо до нас глухе. // Коли з'явиться Ангел, то світлом прийде — не звуком ... // Голосних надто мало, а інших він не вимовля // Але й жесту достатньо, щоб статися нині чуду» [12, 154].

Митець поступово веде читачів до такого бажаного, оновленого світу, де немає негарздів: «І сніг росте із ґрунту, мов трава. // Та сонце сон, і сніг, і очі точить ... // Ви ще жива, ледь-ледь, але жива — // Ви чуєте, як коники сюркочуть ... // У Вашім краї саме йдуть жнива ... » [12, 156]. Відомо, що засіяне поле і збір урожаю для української ментальності ототожнюється з добробутом, злагодою та миром. Як бачимо, образ поля входить у парадигму топосу дому, набуваючи міфологічної семантики.

У № 5 часопису «Березіль» за 2005 р. наскрізним мотивом звучить думка про швидкоплинність життя. Ліричний герой Юрія Стадниченка переконує, що його «час уже зробився минулим» [13, 139]. Саме тому перед нами образ людини, яка подолала власні горизонти, вийшла за межі заданої людством реальності, усвідомила її в повній мірі, змирилася з неможливістю щось змінити. Вона готова до іншого світу, адже здійснила перехід від самосвідомості до щоденної свідомості: «А втім, я не жду вже ніяких новин: // Ні добрих, — бо звідки б така благодать? // Ні злих, — бо навіщо поганих чекать? // Нехай собі крутяться плетиво днів, // Я якось, нівроку, до них збайдужів ... » [13, 138].

2. Інтернаціональний вектор. У № 1–2 «Березоля» за 2005 р. провідним образом постає Україна як рідний дім, типовий для етнічної концепції нації, яка перебуває в статусі бездомності. Борис Чіп у поемі «Чорнозем» наголошує на зрадничтві та підступності людей. Вони зробили останній рішучий крок, злочин, котрий відразу ж виводить їх з історично успадкованої реальності: «Я стрепенувся і поник: // Штампований з'явився

каїн, // А юди йшли услід за ним. // І множились на кожнім кроці» [15, 149].

Автор зневажає їхній вчинок, тому власні імена подаються з малої літери. Використовуючи синекдоху, митець називає «юдами» цілий народ, що зраджує свій дім на користь примарним винагородам. Описана дійсність репрезентується як арена боротьби двох протилежних сил (відступників і патріотів), що втілюються в образах, які здатні на самозречення: «(І я подумав — не прорик): // “Цієї ночі в цьому році // Дочасно закінчився вік”» [15, 149]. У поезії простежується художнє прозріння ліричного героя, що дає йому змогу зазирнути у потойбічний світ. Письменник розуміє, що невидимий, потаємний, небажаний світ зненацька набуває реальних обрисів.

У вірші «Батьківщина» Олександри Ковальової (№ 6 за 2016 р.) Україна виступає як політологема із самостійним кодовим наповненням і сприймається як перспектива, мета, історичний та моральний вибір через співвідношення її сучасного становища і майбутнього: «А все те захланне — то сон-мара, // Як прийшло, так і згине ... » [3, 110]. Однак, слід зауважити, що у рядках спостерігається принцип десакралізації, і дім втратив свої основні ознаки: «За мить піском тебе занесе, // Батьківщина твоя — пустеля» [3, 110].

Загалом цей вектор поєднує думки й почуття, логіку та інтуїцію. Також допомагає визначити траєкторію подальшого розвитку держави в майбутньому крізь світогляд нації, для якої пам'ять про минуле та роздуми над її субстанціональними процесами є важливою частиною усвідомлення себе у світі.

3. Інтроспективний вектор акумулює у поемі Бориса Чіпа «Чорнозем» (№ 1–2, 2005 р.) намагання ліричного героя перетнути кордон між підсвідомим бажанням бути в рідному краї та реальною дійсністю. Він заглиблюється в себе, аналізуючи власні відчуття від уявного перебування в рідному домі: «А там нікого. // Пустка. Холод. Голод. // І жодна тінь у вікнах не майне. // Стою посеред двору наче голий // І привітати нікому мене, // І пожалити нікому мене» [15, 150].

Твір починається уривком із дитячої казки «Телесик», що свідчить про теплі спогади ліричного героя про рідний дім, місце, де йому було затишно й безпечно. Проте кордон перетнуто й вороття назад немає, адже молоде покоління втратило домівку: «Не научились бути за все в одвіті. // Та й загубили найдорожче в світі» [15, 150]. Автор наголошує на їх духовній смерті, бо втрата особистої історії, сімейних коренів, роду означає втрату самоідентифікації. У поемі підкреслюється конотаційна асоціація України з хатою, домом, що притаманно українському світогляду. Автор твору орієнтований на дім, що залишився в минулому і сприймається як ілюзія. Це зумовило поєднання реального та ірреального

життєвого простору, що відображає дестабілізацію і хаос в країні, художнім виразником яких є покинутий, втрачений, зруйнований дім.

Кожна частина поеми просякнута тривогою за майбутнє держави, її суверенність. Спостерігаючи за суспільними змінами в країні, поет змальовує образ України, котра постає перед читачем як змучена і знедолена жінка. Сон стає провідником між тяжкою реальністю та бажаною дійсністю: «Інший поет і не з наших країв» [15, 151]; // « — Ба, всі однакі і тут й за границях. // Сні роздають, щоб ні випив, ні з'їв ... » [15, 151]; «Хата, як бачиш, холодна й пуста. // Зціпила ... як і Марія, вуста» [15, 151].

Поєма наповнена прагненням повернути історично відібране в українців відчуття Батьківщини як духовного та державного дому. Трансгресивність набуває глобального масштабу — світи перетнулися: «Димар плюється сажею і кашля // Бісами, дідьками, домовиками ... // Маріїн храм тепер, мабуть, пропащий // Без нас чи й з нами ... Мамо, // Пораднице моя і берегине, // Хто вирвав нас із коренем і кинув // у світ, що схожий більш на лазарет?» [15, 152].

Дмитро Павличко у поезії «Кінь» (№ 1–3 за 2016 р.) мріє про перехід України з антипростору, хаосу небуття до нового світлого майбутнього: «Я чую — він говорить: “Встань, козаче, // Зайди між синьо-жовті прапори // І глянть, як сяє сонце наше рідне, // Відбите в дзеркалі твого сідла, // І шаблю підніми, й на Поле Східне // Полетимо, як месницька стріла!”» [9, 7].

Письменник акцентує на українській державі як територіально цілісному просторі. Це дає змогу сприймати теперішнє, минуле і майбутнє народу, пов'язуючи власне буття з буттям цілої нації. Інтрспективний вектор трансгресії набуває

повного вираження, коли автор намагається поєднати власне «Я» з ціннісними, смисловими шарами українського світогляду. Домінантою цього макротексту стала артикуляція інтеграційних прагнень України, пов'язаних із самоідентифікаційними шуканнями в геополітичному просторі минулого й сьогодення, її цивілізаційному виборі, що пропонує нації повноцінне існування.

Натомість Олександра Ковальова у «Свічі на обрії» (№ 4–6 за 2016 р.) апелює до поєднання реальних людей із сакральними образами, а це створює нову віртуальну реальність, де межі більше немає: «Це літа храм. У ньому Бог і Я. // Бог слухає, а я молюсь без слів // До Нього, до Його земних послів» [2, 109]; «Я ще молюсь, та вже кудись пішли // І Бог, і всі його земні послі» [2, 109].

Отже, кожен письменник оригінально інтерпретує індивідуальне й загальне визначення теперішнього, минулого та майбутнього, апелюючи до власної моделі сприйняття світу. Мистецький погляд змінюється, наближається до малого нарративу, охоплює всю множинність людських доль на тлі історичної пам'яті через трансгресивність української свідомості, котра наповнена волелюбністю, емоційністю та поціновуванням внутрішньої свободи. Кожен вид трансгресії вживається в поетичних рядках митців слова. Проте найяскравішого звучання набувають перші два вектори естетичного спрямування, що безпосередньо пов'язані з естетикою світосприйняття. Тільки естетичний напрям трансгресивності можливий за умови інтровертності, тобто спрямованості нації на свій внутрішній світ, на проблеми соціуму, що є домінантною рисою характеру українців і цілком відображає українську свідомість загалом.

ДЖЕРЕЛА

1. Демченко А. Художні моделі топосу дому в поетичній збірці Любові Якимчук «Абрикоси Донбасу» / А. Демченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : зб. наук. пр. — 2016. — № 2 (18). — С. 101–105.
2. Ковальова О. Свіча на обрії / О. Ковальова // Березіль. — 2016. — № 4–6. — С. 109.
3. Ковальова О. Батьківщина / О. Ковальова // Березіль. — 2016. — № 4–6. — С. 10.
4. Левицька О. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі / О. Левицька // Поліграфія і видавнича справа. — 2011. — № 1 (53). — С. 33–43.
5. Личковах В. Дивосад культури: вибрані статті з естетики, культурології, філософії, мистецтва / В.А. Личковах. — Чернігів : Деснянська правда, 2006. — 160 с.
6. Лотман Ю. Содержание и структура понятия «художественная литература»: избранные статьи [Электронный ресурс] / Ю.О. Лотман. — Таллин, 1992. — С. 203–216. — Режим доступа : www.philology.ru/literature1/lotman-92a.htm.
7. Павличко Д. Вийди, матінко, вийди / Д. Павличко // Березіль. — 2016. — № 1–3. — С. 8.
8. Павличко Д. Душа / Д. Павличко // Березіль. — 2016. — № 1–3. — С. 10.
9. Павличко Д. Кінь / Д. Павличко // Березіль. — 2016. — № 1–3. — С. 7.
10. Павличко Д. Прощай, моє дівчатко із майдану ... / Д. Павличко // Березіль. — 2016. — № 1–3. — С. 6.

11. Поліщук Я. Література як ідеологічний простір / Я. Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету [Текст]. Серія: Філологія. — 2008. — Вип. 19. — С. 74–78.
12. Скиба Р. Осінь / Р. Скиба // Березиль. — 2005. — № 3–4. — С. 154.
13. Стадниченко Ю. Телефон / Ю. Стадниченко // Березиль. — 2005. — № 5. — С. 138.
14. Сухина О. Трансгресивні виміри соціокультурної буттєвості: апологія маски / О.В. Сухина // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв [Текст] : щоквартальний наук. журн. / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв ; [редкол. В.Г. Чернець [та ін.]]. — К. : Міленіум, 2013. — № 3— С. 49–52.
15. Чіп Б. Чорнозем / Б. Чіп // Березиль. — 2005. — № 1–2. — С. 149–155.
16. Фуко М. Мысль о Внешнем [Электронный ресурс] / М. Фуко // Современные стратегии культурологических исследований [Текст]: Труды Ин-та европейских культур / [отв. ред. Т.А. Филиппова]. — М. : РГГУ, 2008. — Вып. 2. — С. 318–347. — Режим доступа : http://www.ec-dejavu.net/f-2/Michel_Foucault_Externals.html
17. Що ховається за поняттям «трансгресивна література»? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://arhiv-statey.pp.ua/index.php?newsid=23822>. — Назва з титул. екрана.

REFERENCES

1. Demchenko A. (2016). Khudozhni modeli toposu domu v poetychnii zbirtsi Lyubovi Yakymchuk «Abrykosa Donbasu». *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Filolohichni nauky (literaturoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats*, 2 (18), 101 — 105.
2. Kovaliova O. (2016). Svicha na obrii. *Berezil*, 4–6, 109.
3. Kovaliova O. (2016). Batkivshchyna. *Berezil*, 4–6, 110.
4. Levytska O. (2011). Literaturno-khudozhni chasopysy v suchasnomu literaturnomu dyskursi. *Polihrafiia i vydavnycha sprava*, 1(53), 33–43.
5. Lychkovakh V. (2006). Dyvosad kultury: vybrani staty z estetyky, kulturolohii, filosofii, mystetstva. Chernihiv, «Desnyanska pravda», 160 s.
6. Lotman Yu. (1992). Soderzhanie i struktura poniatiia «hudozhestvennaia literatura»: izbrannyye staty. www.philology.ru/literature1/lotman-92a.htm
7. Pavlychko D. (2016). Vyidy, matynko, vyidy. *Berezil*, 1–3, 8.
8. Pavlychko D. (2016). Dusha. *Berezil*, 1–3, 10.
9. Pavlychko D. (2016). Kin. *Berezil*, 1–3, 7.
10. Pavlychko D. (2016). Proshchai, moie divchatko iz maidanu ... *Berezil*, 1–3, 6.
11. Polishchuk Ya. (2008). Literatura yak ideolohichniy prostir. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Filolohiya*, 19, 74–78.
12. Skyba R. (2005). Osin. *Berezil*, 3–4, 154.
13. Stadnychenko Yu. (2005). Telefon. *Berezil*, 5, 138.
14. Sukhina O. (2013). Transhresyivni vymiry sotsiokulturnoi buttievosti: apolohiya masky. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv: Shchokvartalnyi naukovyi zhurnal*, 3, 49–52.
15. Chip B. (2005). «Chornozem». *Berezil*, 1–2, 149–155.
16. Fuko M. (2008). Mysl o Vneshnem. http://www.ec-dejavu.net/f-2/Michel_Foucault_Externals.html
17. Shcho khovayetsia za poniattiam «transhresyivna literatura»? <http://arhiv-statey.pp.ua/index.php?newsid=23822>

Наталія Чаура

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ТРАНСГРЕССИЯ УКРАИНСКОГО СОЗНАНИЯ НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «БЕРЕЗИЛЬ»

В статье исследуется художественная трансгрессия украинского сознания. Определяются векторы трансгрессивности на примере стихов, напечатанных в № 1–6 за 2005 и 2016 гг. журнала «Березиль». Эстетическое, интернациональное и интроспективное направления трансгрессивности определяют траекторию дальнейшего развития государства в будущем через мировоззрение нации, для которой память о прошлом является важной частью осознания себя в мире.

В работе характеризуются понятия художественной трансгрессии и отражения ее сквозь призму украинского мировоззрения, исследуются мифопоэтические аспекты топоса дома. Проанализировано явление пересечения границы, доказано, что дом выступает одним

из центральных ментальных символов, означает защиту, обжитой мир, родной дом, представляется символом гармоничного пространства.

Ключевые слова: трансгрессия, литературно-художественный журнал, украинское сознание, топос дома.

Natalia Chaura

ARTISTIC TRANSGRESSION OF UKRAINIAN CONSCIOUSNESS ON THE PAGES OF "BEREZIL"

The article deals with the artistic transgression of Ukrainian consciousness. Vectors of transgression are defined on the example of the poetry published in the periodical "Beresil", numbers 1-6 in 2005 and 2016s. Aesthetic, international and introspective trends of transgression determine the locus of further state development through outlook of the nation for which the memory of the past is an important part of self-awareness in the world.

The study characterizes the notion of artistic transgression and display of it through the prism of Ukrainian outlook, examines the mythopoetic aspects of topos of home. While analyzing the phenomenon of the border crossing it is proved that the house is one of the central mental symbols, meaning protection, habitable world, native home, being a symbol of a harmonious space.

Key words: transgression, literary and artistic periodical, Ukrainian consciousness, topos of home.

УДК 821.161.2

Ірина Яковлева

ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ ПЕРСОНАЖІВ МАЛОЇ ПРОЗИ БОРИСА ГРІНЧЕНКА (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ «НЕЛЮБ»)

У статті здійснено аналіз гендерної психології персонажів малої прози Бориса Грінченка на матеріалі маловивченого раніше оповідання «Нелюб», останнє перевидання якого було здійснено майже сто років тому. Гендерний підхід використано з метою доповнення традиційної інтерпретації твору розкриттям інших рівнів його смислу. Вибір для аналізу саме оповідання «Нелюб» зумовлений потребою повернення цього твору в освітній (і загальний читацький) простір як незаслужено забутого твору високої художньої вартості. Встановлено, що в оповіданні «Нелюб» Б. Грінченка виражені важливість виконання першозначущих ролей захисника та берегині в сім'ї, розуміння складності процесу становлення цих образів-архетипів, а також саморозуміння себе подружжям в описаних соціальних умовах. Висунуто гіпотезу про частково автобіографічний характер твору, виражений в ідеологічному та художньому вимірах, оскільки оповідання хронологічно точно зображує подружню кризу трьох років та вказує на шляхи її розв'язання. Останнє непрямо підтверджується датою написання (1887 р.) та тим фактом, що в усі видання «Нелюб» було внесено обома Грінченками практично без змін (окрім, звичайно, правопису).

Ключові слова: Борис Грінченко, «Нелюб», гендер, гендерна інтерпретація, гендерна психологія персонажів, мала проза Б. Грінченка, психоаналіз, архетипи, збірник «Квітка», Василь Чайченко, «жіноче питання».

Гендерний підхід до вивчення літератури кінця ХІХ ст. виконує функцію переосмислення наявних традиційних установок. Застосований до малої прози Бориса Грінченка, він змушує по-новому інтерпретувати його твори, багато в чому доповнюючи традиційне прочитання.

Актуальність дослідження зумовлена потребою застосування нових підходів задля належної оцінки культурної вартості творів Б.Д. Грінченка, які й досі залишаються маловивченими, а іноді й незаслужено забутими.

Метою статті є аналіз структурної організації змісту тексту оповідання «Нелюб» з позиції